

Spis treści

WITOLD BEREŚ I KRZYSZTOF BURNETKO: WSTĘP

8

W archiwach IPN zachowało się ponad tysiąc stron związanych z Wajdą: tajna policja śledziła go, zakładała mu podsłuchy i rewidowała.

PROLOG. OPERACJA LUMINARZ

24

Kiedy w połowie lat 70. XX wieku w Polsce rośnie napięcie, Wajda nie tylko nie skrywa dystansu wobec systemu, lecz coraz częściej opowiada się przeciwko niemu. Tajne służby zaczynają walkę z reżyserem.

OSTROŻNIE! TECZKI!

42

Czy warto czytać akta policji politycznej PRL? Warto – ale trzeba je czytać ostrożnie.

„PRAWDZIWI POLACY” KONTRA „PRZEŚMIEWCY”

52

Nim służby założą Wajdzie teczkę „Luminarz”, będzie miał już za sobą filmy zmuszające Polaków do namysłu. A każdy z nich będzie się kończył zderzeniem z nacjonalistami związanymi właśnie ze służbami.

„X” – START!

74

Ziemia obiecana dezorientuje władze, które widzą w filmie marksistowską interpretację dziejów. Ale nakazują tonować recenzje: „Chwalić trzeba dzieło, nie zaś autora”.

KONSZACHTY Z SALONEM (NIEZALEŻNYCH)

90

Nawet błahe rozmowy towarzyskie i otwarcie dyskutowane pomysły mogą być w państwie policyjnym przedmiotem zainteresowania tajnych służb...

Z MARMURU

94

Walczyć o powstanie filmu przez dwanaście lat? Najbardziej zdumiewa to, że scenariusz, który od początku miał pokazywać związki władzy ze stalinizmem, powstaje dzięki urzędnikowi władzy.

CENZURA

112

Niezwykłość filmów Wajdy leży w tym, że nawet cięcia cenzury nie zmieniały ich wymowy.

PODPIS KMICICA

124

Czy więcej można zdziałać jednym machnięciem szabli, czy dziełem sztuki? – w przypadku Wajdy to pytanie jest retoryczne.

W ŚWIECIE POLITYKI

132

Człowiek z marmuru
jest przyczyną pęknięcia
w obozie komunistów:
prowokuje fundamentalistów,
ale i uaktywnia „liberalnych”
partyjnych.

CANNES I CAŁY ŚWIAT

142

Dzięki chytremu zabiegowi
dystrybutora, Człowiek
z marmuru trafia do Cannes,
a potem zdobywa Zachód.

WIDZ – TAJNY, WIDNY I DWUPŁCIOWY

152

Powstanie Człowieka
z marmuru to przykład tego,
jak pod okiem władzy powstaje
dzieło, które każdym swoim
elementem buduje
społeczeństwo niezależne
od tejże władzy.

PRZYPADKOWE OFIARY

172

Kto wie, czy nie największą
zbrodnią tajnych służb było
niszczenie przypadkowych,
Bogu ducha winnych ludzi.

PREZES

178

Im usilniej rozsierdzona
władza chce zniszczyć
filmowców, tym bardziej
się opierają: wybierają
Wajdę na prezesa
Stowarzyszenia Filmowców.

POWROTY NIEDOKOŃCZONE

196

Film, który nie powstał,
a mógł być unikalnym
zapisem świadomości
Polaków lat 70.

„SOLIDARNOŚĆ”

200

W sierpniu 1980 roku
Andrzej Wajda jedzie
do strajkujących stoczniovców.
To jednoznaczne opowiedzenie
się po stronie wolności.
A przecież nie jest pewne,
jak się to skończy.

W OCZACH MOSKWY

224

KGB miało okazję
osobiście obserwować
Wajdę w czasie kamawału
„Solidarności”. Ale nawet
wtedy polityczne zamówienie
wzięło górę nad rzekomą
solidnością służb.

Z ŻELAZA

232

„Panie Winkel, co pan taki
zmarzwiony? Przecież
to porozumienie nie jest
ważne. Ot, kawałek papieru”
– mówi w Człowieku z żelaza
partyjny dostojnik.

13 GRUDNIA

250

Dzięki temu, że prezydent
Reagan obejrzał na prywatnym
pokazie Człowieka z żelaza,
Stany Zjednoczone zaostrzyły
politykę wobec ekipy
Jaruzelskiego.

DANTON I JARUZELSKI

270

Życie poza Polską nie jest dla Wajdy – i nawet sukces filmu polsko-francuskiego nie może tego zmienić. Niektórzy rodacy nie potrafią tego jednak zrozumieć.

ZASKAKUJĄCY SOJUSZNIK

288

W najbardziej paskudnych latach stanu wojennego SB stara się uniemożliwić matzeristwu Wajdów wyjazd za granicę. Ale z niespodzianego kierunku nadchodzi odsiecz.

KONTA I DWORY LUMINARZA

296

Wytykanie zarobków jest najpewniejszym chwytem używanym przez wszystkie służby. W PRL to tym łatwiejsze, że system podatkowy traktowany jest jako polityczne narzędzie represji.

BAJKOPISTARSTWO SB

314

Polska tajna policja, żeby upolować Wajdę, korzystała ze wsparcia służb z innych krajów. Jedną z tych operacji miała swoje tajemnicze konsekwencje...

ROZMOWY OSTRZEGAWCZE

326

Tego samego dnia Wajda wzywany jest na rozmowę z SB za to, że podpisał list na przyjazd papieża Jana Pawła II, a w kilka godzin później protestuje przeciwko kościelnemu oportunizmowi.

ZAWODOWIEC I AMATOR

332

Kiedy nadchodzi zmierzch PRL, wśród intelektualistów wspierających odradzającą się „Solidarność” Lecha Wałęsy nie może zabraknąć Andrzeja Wajdy.

MOSKIEWSKA ODWILŻ

342

Wajda był zawsze twórcą cenionym przez Rosjan. I w decydującym momencie nie waha się położyć na szali swego autorytetu, aby zyskać poparcie dla naszych reform wśród rosyjskich demokratów.

ZWYCIĘSTWO 1989

362

Od Okrągłego Stołu do senatora z Suwalszczyzny – a SB nadal rozpracowuje Wajdę.

POSTSCRIPTUM

374

Okazuje się, że Andrzej Wajda raz jeszcze stał się obiektem zainteresowania służb specjalnych. W wolnej Polsce.

FILMY ANDRZEJA WAJDY

380